

Försämras upplevd arbetsförmåga vid ökad ålder bland anställda vid Umeå Universitet

Ulf Hägglund, Esculapen företagshälsovård AB, Umeå
ulf.arne@esculapen.se

Handledare Bernt Karlsson ABCentrum NUS

Projektarbete vid företagsläkarkursen, Sahlgrenska Akademin
vid Göteborgs Universitet 2006/2007

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
Inledning	3
Syfte	4
Undersökt grupp	4
Metod	4
Resultat	5
Diskussion	7
Litteraturförteckning	8

Sammanfattning

Umeå Universitet är en av Umeås största arbetsgivare med 4200 anställda. Sjuktalet totalt för Universitetet har varit och är fortfarande låga, runt tre procent. Den äldsta åldersklass har den högsta sjuktalet, med stöd av den informationen beslutades om satsningar på äldre arbetstagare. Universitetshälsan (fhv) fick i uppdrag att erbjuda hälsokontroller, under tre år, till alla anställda som fyller 55 år. Vid hälsokontrollen mättes den upplevda arbetsförmågan med arbetsförmåge index (AFM-index). För att bedöma arbetsförmågan hos undersökta 55-åringar i relation till övriga åldersklasser vid universitetet skickades enkäter med post till tjugofem män och kvinnor födda -46, -56 samt -61. Resultatet av undersökningen visade att upplevda arbetsförmågan låg högre för alla åldersklasser hos båda könen jämfört med den referens som AFM manualen innehåller för jämförbara yrken. Arbetsförmågan försämrades inte med ökad ålder utan var lägst hos både män och kvinnor födda -51. Detta resultat tyder på att arbetsanpassning bör ske tidigare för att öka förutsättningen till att bromsa arbetsförmågenedsättningen som beror av ökad ålder.

Inledning

Umeå Universitet är ett ungt universitet som invigdes 1965. Det är en av Umeås största arbetsplatser, med ungefär 4200 anställda varav 1800 är lärare/forskare. Undervisning och forskning bedrivs vid fem fakulteter, Humanistisk Fakultet, Samhällsvetenskaplig fakultet, Medicinsk Fakultet, Teknisk-Naturvetenskaplig Fakultet samt Fakultet för Lärarutbildning. Universitetsservice är en annan stor enhet med över 250 anställda.

Sjuktalet vid universitetet har varit och är fortfarande förhållandevis låga, under senare år har de legat omkring tre procent. Långtidssjukskrivningar och tecken på utbrändhet bland personalen har relativt sett befunnit sig på låg nivå. Sedan slutet av -90-talet finns dock en klar tendens till att utmattningsrelaterade besvär och långtidssjukskrivningar har ökat.

Arbetsmiljökartläggningar vid universitetet har visat ett samband mellan positiv upplevelse av den psykosociala arbetsmiljön och ålder samt befattning. Ju högre ålder samt ju högre akademiska meriter desto bättre arbetstillfredsställelse rapporterades.

Genom kontakter med anställda, prefekter, företrädare för fakulteter, företagshälsovården och studerande har universitetet uppmärksammat flera risker som är förknippade med ökad arbetsbelastning, stress samt otillfredsställelse i arbetet. Detta har lett till praktiska och konkreta förbättringsprocesser inom samtliga fakulteter. Insatserna har varit många och oftast handlat om åtgärder "när det redan har hänt". Dessa erfarenheter ligger till grund för ambitionen att skapa strukturer som långsiktigt motiverar och underlättar arbetet för ett mer hälsosamt arbetsliv vid Umeå universitet.

Vid genomgång av sjukskrivnings statistik har det framgått att de högsta sjuktalen fanns bland anställda över 50 år. Universitetet beslutade därför, att erbjuda alla anställda som fyller 55 år, en hälsoundersökning med livsstilsanalys.

Universitetshälsan (fhv) fick 1 oktober -05 ett uppdrag att erbjuda hälsokontroller, under tre år, för alla anställda som fyller 55 år.

Denna uppgift innebar utvärdering av hälsokontroll, där upplevd arbetsförmåga, vissa riskfaktorer för hjärt/kärl sjukdom samt aktuella alkoholvanor kartlades.

Syfte

Finns skillnader mellan kön och åldersklasser hos universitetsanställda vid Umeå universitet beträffande upplevd arbetsförmåga mätt med arbetsförmåge index (AFM-index)?

Undersökt grupp

Tjugofem anställda av respektive kvinnor och män, vid Umeå universitet som deltog i hälsoundersökning för personer som fyller 55 år under året.

Jämförelsegrupper, 25 kvinnor respektive män födda -46, -56, samt -61, som fick besvara arbetsförmåge enkät per post.

Metod

Vid hälsokontroller som omfattar provtagning samt läkarbesök, användes ett självskattnings formulär för upplevd arbetsförmåga, AFM-index.

AFM-index har utvecklats vid Institutet för arbetshygien i Helsingfors Finland vid en uppföljningsforskning av åldrande kommunal anställda (1).

AFM-index består av ett antal frågor med vilka man beaktar de fysiska och psykiska krav arbetet ställer, i relation till arbetstagarens hälsotillstånd och resurser. Totalpoängen varierar mellan 7 och 49 poäng. Enligt denna bedömning klassificeras nivån på arbetsförmågan och åtgärder enligt följande:

Tabell 1 Klassificering av upplevd arbetsförmåga (AFM-index)

Poäng	Arbetsförmåga	Åtgärder
7-27	dålig	återställ arbetsförmågan
28-36	medelmåttig	befrämja arbetsförmågan
37-43	god	stärka arbetsförmågan
44-49	utmärkt	upprätthålla arbetsförmågan

AFM-index bygger på sju delområden.

1. Den nuvarande arbetsförmågan jämförd med när den var som bäst under livstiden. (0-10 poäng)
2. Arbetsförmågan i relation till arbetets krav. (2-10 poäng).
3. Antal nuvarande sjukdomar diagnostiserade av läkare. (1-7 poäng)
4. Sjukdomarnas uppskattade förfång i arbetet. (1-6 poäng).
5. Sjukfrånvaro senaste året (12 månader). (1-5 poäng).
6. Egen uppfattning om hur hälsan tillåter att arbeta om två år. (1-7 poäng).
7. Psykiska resurser. (1-4 poäng).

Innan läkarbesöket för dom som fyllde 55 år, besvarades AFM-index enkäten av dom via dator som sedan bearbetades med ett dataprogram, (Filemaker pro). Vid besöket diskuterades patientens arbetssituation med stöd av ifyllda enkäter. Relevant uppföljning bestämdes därefter, som deltagande i stresshanteringskurs, basal kroppskännedomskurs, viktminskningsgrupp, samtalskontakt, och rökavvänjningsstöd.

För att undersöka om det fanns skillnader beträffande upplevd arbetsförmåga mellan olika åldersklasser och kön, beslutades att den upplevda arbetsförmågan, bland de 25 först undersökta i varje åldersklass av båda könen, inkluderades i en studie.

För att få en jämförelsegrupp skickades AFM-enkäten ut via post. Denna sändes slumpmässigt till 25 kvinnor respektive 25 män, födda -46, -56 samt -61. Svarsfrekvensen i varje åldersklass redovisas i tabell enligt nedan.

Tabell 2 Erhållna enkätsvar av 25 utskick (AFM-index)

	Födda 1946	Födda 1956	Födda 1961
Kvinnor	18	17	16
Män	14	15	15

Antal erhållna svar

Resultat

Den upplevda arbetsförmågan hos kvinnorna ligger, som medelvärde, på god och utmärkt nivå. Finns dock enskilda värden på dålig arbetsförmåga i grupperna 50 och 55 år (fig 1). Den upplevda arbetsförmågan hos män ligger, som medelvärde, på god och utmärkt nivå. Ett enskilt värde på dålig arbetsförmåga finns bland 50 åriga män (fig 2).

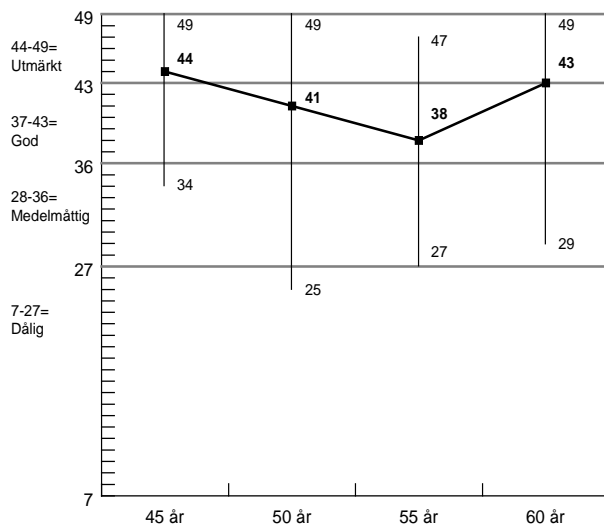
Kurvorna för arbetsförmåge index hos män och kvinnor visar ett likartat utseende.

Lägst arbetsförmåga finns hos åldersklassen 55-åringar med 38 poäng för kvinnor och 40 poäng för män, samt att spridningen i den åldersklassen är likartad mellan könen.

För åldersklassen 50 år medelnivån ungefär lika mellan män (42) och kvinnor (41) men männen uppvisar betydligt större spridning.

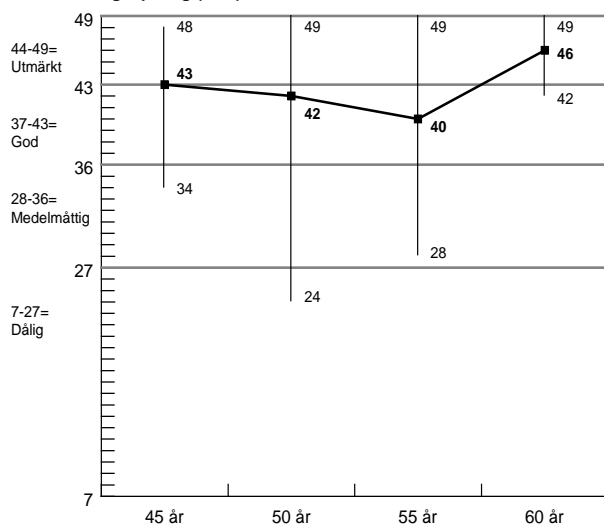
För åldersklassen 60 år är medelvärdet av AFM-index högre hos män (46) jämfört med kvinnor (43) samt spridningen är där betydligt högre hos kvinnorna.

Arbetsförmåga, poäng (Kvinnor)

Figur 1: Afm-index med spridning för kvinnor i fyra olika åldersklasser.

Arbetsförmåga, poäng (Män)

Figur 2: Afm-index med spridning för män i fyra olika åldersklasser.

Diskussion

Resultatet vid mätningen av arbetsförmågeindex i vår undersökning visade att den generella nivån låg högre för alla åldersklasserna hos båda könen jämfört med den referens som AMF manualen innehåller för jämförbara yrken. Den lägsta nivån fanns för både män och kvinnor i åldersklassen 55 år, dvs. den åldersgrupp som deltog i hälsoundersökningen.

I en annan undersökning såg man att män hade något högre arbetsförmågenivå än kvinnor mätt med WAI (Work Ability Index) samt att spridningen ökade med ålder (2). I vår undersökning låg männen också högre utom i den lägsta åldersklassen. I vår undersökning var den lägsta nivån vid 55 år. I andra undersökningar har man sett att den fysiska arbetsförmågan försämras med ökad ålder (3). Man kan anta att i vår undersökning är den fysiska förmågan ej så viktig i arbetet att den påverkar den totala arbetsförmågan. Vi kan inte heller se i vår undersökning att ålder nedsätter total arbetsförmåga utan att ”dippen” finns vid 55 år. I en annan studie har man dock sett att den kognitiva förmågan försämras med ökad ålder, men att det är oklart om den påverkar arbetsförmågan (4).

Våra fynd att lägstnivån finns vid 55 år kan ha betydelse för att förekomma problem. I den finska undersökningen av kommunalanställda visades att fysisk arbetsförmåga påverkade arbetskapaciteten tidigare än vad annan forskning visat (1). Kanske en arbetsanpassning även i vår studiepopulation kan reducera den nedsättning som finns vid 55 år om man arbetar med anpassningsåtgärder tidigare. Trots att undersökningsmaterialet är litet, har relativt stor spridning, samt delvis har låg svarsfrekvens upplever vi att ovanstående funderingar har ett berättigande. Alla 50 deltagare som deltog i hälsoundersökningen besvarade enkäten. Av utskickade enkäter till övriga åldersklasser varierade svarsfrekvensen mellan 72 % hos 60-åriga kvinnor till 56 % hos 60-åriga män. Enligt vår studie upplevde vi att behov av anpassning bör ske tidigare för att motverka den försämring som ses vid 55 år. Man bör också beakta att kvinnor generellt tycks uppleva en sämre arbetsförmågenivå än män.

I vår planering finns redan återupprepning av AFM-mätning på åldersklassen 55 år, vilket gör att vi kan se om fynden kvarstår.

Litteraturreferenser

1. Tuomi K, Ilmarinen J, Klockars M, Nygård CH, Seitsamo J, Huuhtanen P. et al. Finnish research project on aging workers in 1981-1992. Scand J of Work, Environment, Health 1997; 23
2. Torgén M. Work Ability in relation to age and occupational factors- result from a general population study. In: Caldefors D, Eklund J, Kiviloog L, editors. The 34th NES Congress "Humans in a Complex Environment"; 2002 1-3 October 2002, Kolmården: Linköping University; p. 767-773
3. Roy J. Shepard Experimental Aging Research 25: 331-343, 1999
4. Timothy A. Salthouse Experimental Aging Research 20: 249-255 1994